

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра готельно-ресторанного та туристичного бізнесу

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор Міжнародного гуманітарного
університету д.ю.н., професор

_____ Костянтин ГРОМОВЕНКО

«30» серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

Галузь знань	<u>18 «Виробництво та технології»</u>
Спеціальність	<u>181 «Харчові технології»</u>
Назва освітньої програми	<u>Інноваційні технології ресторанного бізнесу</u>
Рівень вищої освіти	<u>другий (магістерський) рівень</u>

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу протокол № 1 від 29 серпня 2024 року.

Розробники і викладачі	Контактний тел.	E-mail
професор кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу, д.е.н., доцент Каламан Ольга Борисівна	093-501-09-66	kalaman.olga@gmail.com

В.о. завідувача кафедри
готельно-ресторанного та
туристичного бізнесу, к.т.н., доцент

 Дмитро ХАРЕНКО

Гарант освітньої програми
к.т.н., доцент

 Альона ЖМУДЬ

Узгоджено
Начальник навчального відділу

 Лариса РАЙЧЕВА

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3 Загальна кількість годин – 90	Галузь – 18 «Виробництво та технології» Спеціальність – 181 «Харчові технології»»	обов'язкова	
		Рік підготовки:	
		1-й	1-й
		Семестр	
		1-й	2-й
		Лекції	
Мова навчання – українська	Рівень вищої освіти – другий (магістерський) рівень	14 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	6 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота та індивідуальні завдання	
		62 год.	78 год.
		Вид контролю:	
		екзамен	екзамен

Інтелектуальна власність – це результат людської інтелектуальної чи творчої діяльності. Серед об'єктів інтелектуальної власності, які можуть бути продані, є: наукові та художні твори, підручники; назви, торгові марки, географічні вказівки, що використовуються у комерційних цілях; комп'ютерні програми; корисні моделі, промислові зразки чи винаходи; архітектурні та дизайнерські проекти; фонограми; тех-документація; комерційна таємниця; компонування інтегральних мікросхем. Право на володіння об'єктом інтелектуальної власності гарантує Цивільний кодекс та закони України про права інтелектуальної власності. Кожен такий об'єкт може бути захищений товарним знаком, патентом чи авторським правом, що дає можливість власнику претендувати на фінансову винагороду та визнання від усіх, хто користується результатами його інтелектуальної чи творчої праці. Необхідність навчання управлінню інтелектуальною власністю обумовлена такими обставинами:

- нематеріальні активи лише нещодавно отримали законодавчі підстави виділення та обліку;
- останнім часом управління інтелектуальною власністю виділилося у самостійний напрям науки управління бізнесом, значна частина вартості якого становлять нематеріальні активи;
- професійне управління інтелектуальною власністю стало самостійною спеціалізацією в управлінні інноваційним розвитком;
- будь-які форми корпоративних трансакцій спираються на тверді уявлення про дійсну вартість бізнесу та про його перспективи, що значною мірою визначається інтелектуальною власністю;
- позиціонування та захист ідентичності товару та фірми на все більш об'ємному та конкурентному ринку стає непростою і дорогим завданням, яке вирішується, в тому числі, методами керування інтелектуальною власністю.

Цілі дисципліни - формування системних уявлень про цілі, стратегії та механізми правової охорони, комерціалізації та захисту інтелектуальної власності, основи українського та міжнародного законодавства, підходи та механізми управління конфліктами інтересів у сфері інтелектуальної власності.

2. ОЧІКУВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У процесі реалізації програми дисципліни «Інтелектуальна власність» формуються наступні компетентності із передбачених освітньою програмою:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері харчових технологій.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 1. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 4. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК 1. Здатність обирати та застосовувати спеціалізоване лабораторне і технологічне обладнання та прилади, науково-обґрунтовані методи та програмне забезпечення для проведення наукових досліджень у сфері харчових технологій.

СК 2. Здатність планувати і виконувати наукові дослідження з урахуванням світових тенденцій науковотехнічного розвитку галузі.

СК 3. Здатність захищати інтелектуальну власність у сфері харчових технологій.

СК 4. Здатність розробляти програми ефективного функціонування підприємств харчової промисловості та/або закладів ресторанного господарства відповідно до прогнозів розвитку галузі в умовах глобалізації.

СК 5. Здатність презентувати та обговорювати результати наукових досліджень і проєктів.

Навчальна дисципліна «Інтелектуальна власність» забезпечує досягнення **програмних результатів навчання (РН)**, передбачених освітньою програмою:

РН 1. Відшукувати, систематизувати та аналізувати науково-технічну інформацію з різних джерел для вирішення професійних та наукових завдань у сфері харчових технологій.

РН 8. Здійснювати захист інтелектуальної власності у сфері харчових технологій, виконувати відповідні патентні дослідження, готувати документи на отримання патентів на винаходи і корисні моделі.

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

Знання:

1. Поняття інтелектуальної власності. Класифікація об'єктів інтелектуальної власності.
2. Цілі та стратегії комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності.
3. Основні положення міжнародного законодавства у галузі інтелектуальної власності.
4. Сучасні тенденції розвитку правової охорони об'єктів інтелектуальної власності.
5. Вимоги, що пред'являються до складання заявки на винахід, корисну модель, промисловий зразок, товарний знак та інші об'єкти інтелектуальної власності.
6. Порядок та особливості закордонного патентування.
7. Основи охорони службової та комерційної таємниці. Правові, економічні та технічні способи захисту від порушень у сфері інтелектуальної власності.
8. Правові та економічні засади ліцензійної торгівлі.
9. Підходи та механізми вирішення конфліктів інтересів у сфері інтелектуальної власності.

Уміння:

10. Використовувати сучасні інформаційно-правові системи у сфері інтелектуальної власності для проведення різних видів патентного пошуку, зокрема в Інтернет.
11. Застосовувати в практичній діяльності основні законодавчі та адміністративні акти з питань охорони та використання інтелектуальної власності в країні та за кордоном.
12. Обґрунтовувати доцільність, вибір країн та процедур патентування.
13. Складати формули та описи винаходу промислового зразка та товарного знаку.

Навички:

14. Знайомство з поняттям та класифікацією об'єктів інтелектуальної власності.
15. Вивчення основ міжнародного законодавства у сфері інтелектуальної власності.
16. Вивчення цілей, стратегій правової охорони об'єктів інтелектуальної власності.
17. Знайомство з механізмами правової охорони об'єктів інтелектуальної власності

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Інтелектуальна власність на ринку інновацій

Поняття інтелектуальної власності. Формування та протиріччя інституту інтелектуальної власності. Класифікація об'єктів інтелектуальної власності. Проблеми та перспективи формування ринку об'єктів інтелектуальної власності України.

Тема 2. Основи патентного законодавства

Патентне право. Умови виникнення. Предмет охорони. Винятки. Винахід. Об'єкти винаходу. Критерії охороноздатності. Забезпечення вимоги єдності винаходів. Істотні ознаки винаходу. Формула винаходу, її значення та структура. Процедура патентування. Особливості охорони корисних моделей. Промислові зразки. Критерії охороноздатності. Патентна чистота. Критерії порушення прав використання винаходу. Порівняльний аналіз формули винаходу та об'єкта техніки. Концепція технічних еквівалентів. Процедура проведення патентної та технічної експертизи.

Тема 3. Об'єкти авторського права

Авторське право. Умови виникнення. Предмет охорони. Винятки. Майнові та немайнові права. Відповідальність порушення прав. Охорона прав на програми для ЕОМ та бази даних. Правова охорона типології інтегральних мікросхем.

Тема 4. Правова охорона товарних знаків

Умови виникнення. Предмет правової охорони. Критерії охороноздатності. Винятки. Товарні знаки та промислові зразки.

Тема 5. Особливості правового захисту ноу-хау

Законодавство у сфері недобросовісної конкуренції. Процедури захисту ноу-хау. Подібність та відмінності ноу-хау та інтелектуальної власності.

Тема 6. Особливості зарубіжного законодавства у сфері інтелектуальної власності

Міжнародні угоди в галузі промислової області. Угоди у сфері авторського права. Особливості Європейська патентна система. Особливості патентного законодавства США.

Тема 7. Патентна інформація

Призначення та види патентно-інформаційних досліджень. Міжнародна патентна класифікація. Технологія інформаційного патентного пошуку. Особливості досліджень щодо патентної чистоти.

Тема 8. Правові та економічні основи ліцензійної торгівлі

Міжнародна торгівля ліцензіями на об'єкти інтелектуальної власності. Передліцензійні договори. Види ліцензійних угод. Франчайзинг. Договір комерційної концесії. Підходи до оцінки об'єктів інтелектуальної власності.

Тема 9. Управління конфліктами інтересів у сфері інтелектуальної власності

Реалізація норм трудового та цивільного законодавства при розмежуванні прав та обов'язків у сфері використання результатів інтелектуальної діяльності, створюваних працівником підприємства. Економічні основи та особливості юридичного оформлення прав на об'єкти інтелектуальної власності суб'єктами господарської діяльності при виконанні науково-дослідних, дослідно конструкторських та проектних робіт.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	денна форма				Заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		лекц.	прак	сам. роб.		лекц.	прак	сам. роб.
Тема 1. Інтелектуальна власність на ринку інновацій.	10	2	1	7	10	1	0,5	8,5
Тема 2. Основи патентного законодавства.	10	2	1	7	10	1	0,5	8,5
Тема 3. Об'єкти авторського права.	10	2	1	7	10	1	0,5	8,5
Тема 4. Правова охорона товарних знаків.	10	2	1	7	10	0,5	0,5	9
Тема 5. Особливості правового захисту ноу-хау.	10	2	2	6	10	0,5	0,5	9
Тема 6. Особливості закордонного законодавства у сфері інтелектуальної власності.	10	1	2	7	10	0,5	0,5	9
Тема 7. Патентна інформація.	10	1	2	7	10	0,5	1	8,5
Тема 8. Правові та економічні засади ліцензійної торгівлі.	10	1	2	7	10	0,5	1	8,5
Тема 9. Управління конфліктами інтересів у сфері інтелектуальної власності.	10	1	2	7	10	0,5	1	8,5
Усього годин	90	14	14	62	90	6	6	78
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ - ЕКЗАМЕН								

5. ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Тема 1. Інтелектуальна власність на ринку інновацій 1. Ринок інтелектуальної власності за умов ВОТ 2. Структура, стан, вплив ринку інтелектуальної власності на інноваційний розвиток регіону.	1	0,5
2	Тема 2. Основи патентного законодавства. 1. Методи оцінки науково-технічної результативності НДРі НДДКР 2. Характеристики факторів та ознак наукової результативності НДРі НДДКР.	1	0,5
3	Тема 3. Об'єкти авторського права. 1. Законодавство України щодо інтелектуальної власності.	1	0,5
4	Тема 4. Правова охорона товарних знаків. 1. ТРВЗ та альтернативні підходи для вирішення завдань.	1	0,5
5	Тема 5. Особливості правового захисту ноу-хау. 1. Інтелектуальна власність як фундамент будь-якого бізнесу.	2	0,5
6	Тема 6. Особливості закордонного законодавства у сфері інтелектуальної власності. Проблеми інноваційного маркетингу в Україні.	2	0,5
7	Тема 7. Патентна інформація. Інформаційне забезпечення, розвиток науково-інноваційного підприємництва; сприяння зовнішньоекономічній діяльності суб'єктів науково-інноваційної сфери.	2	1
8	Тема 8. Правові та економічні засади ліцензійної торгівлі. 1. Методичні засади визначення ринкової вартості інтелектуальної власності 2. Різні підходи до оцінки інтелектуальної власності 3. Рекомендації щодо визначення ринкової вартості інтелектуальної власності.	2	1
9	Тема 9. Управління конфліктами інтересів у сфері інтелектуальної власності. Особливості різних форм комерціалізації інтелектуальної власності: інжиніринг, промислова кооперація, передача технологій у рамках спільних підприємств, технічна допомога, франшизинг, лізинг.	2	1
Всього		14	6

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

До самостійної роботи студентів щодо вивчення дисципліни «Інтелектуальна власність» включаються:

1. Знайомство з науковою та навчальною літературою відповідно зазначених у програмі тем.
2. Опрацювання лекційного матеріалу.
3. Підготовка до практичних занять.
4. Консультації з викладачем протягом семестру.
5. Самостійне опрацювання окремих питань навчальної дисципліни.
6. Підготовка та виконання індивідуальних завдань у вигляді есе, рефератів тощо.
7. Підготовка до підсумкового контролю.

Тематика та питання до самостійної підготовки та індивідуальних завдань

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Тема 1. Інноваційна діяльність у системі ринкової економіки Реферат 1. Історія правового регулювання відносин інтелектуальної власності. 2. Державна політика у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності.	7	8,5
2	Тема 2. Основи патентного законодавства. Реферат 1. Держава та її уповноважені органи як суб'єкти охорони та захисту права інтелектуальної власності. 2. Етапи розвитку авторського права.	7	8,5
3	Тема 3. Об'єкти авторського права. Реферат 1. Колективне управління авторськими й суміжними правами. 2. Авторське право та охорона інтересів фізичної особи, яка зображена на фотографіях та в інших художніх творах. 3. Засоби захисту та охорони авторських і суміжних прав.	7	8,5
4	Тема 4. Правова охорона товарних знаків. Реферат 1. Види порушення авторського права і суміжних прав за законодавством України. 2. Піратство та його види. 3. Загальновідомі торговельні марки. Проблеми визнання та охорони.	7	9
5	Тема 5. Особливості правового захисту ноу-хау. Реферат 1. Винаходи як об'єкти патентного права. 2. Корисні моделі як об'єкти патентного права. 3. Промислові зразки як об'єкти патентного права	6	9
6	Тема 6. Особливості закордонного законодавства у сфері інтелектуальної власності. Реферат 1. Наукові відкриття як об'єкти права інтелектуальної власності. 2. Топографії інтегральних мікросхем як об'єкти права інтелектуальної власності. 3. Раціоналізаторські пропозиції як об'єкти права інтелектуальної власності.	7	9
7	Тема 7. Патентна інформація. Реферат 1. Комерційна таємниця і ноу-хау як об'єкти права інтелектуальної власності. 2. Досвід зарубіжних країн у сфері захисту прав на нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності.	7	8,5

8	Тема 8. Правові та економічні засади ліцензійної торгівлі. Реферат 1. Ліцензії на право користування об'єктами інтелектуальної власності. 2. Авторські договори.	7	8,5
9	Тема 9. Управління конфліктами інтересів у сфері інтелектуальної власності. Реферат 1. Спадкування майнових прав інтелектуальної власності. 2. Загальновідомі торговельні марки. Проблеми визнання та охорони.	7	8,5
	Всього	62	78

7. ВИДИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Робоча програма навчальної дисципліни передбачає наступні види та методи контролю:

Види контролю	Складові оцінювання
поточний контроль , який здійснюється у ході: проведення практичних занять, виконання індивідуального завдання; проведення консультацій та відпрацювань.	50%
підсумковий контроль , який здійснюється у ході проведення іспиту.	50%

Методи діагностики знань (контролю)	фронтальне опитування; наукова доповідь, реферати, усне повідомлення, індивідуальне опитування; робота у групах; ділова гра, розв'язання ситуаційних завдань, кейсів, практичних завдань, іспит
--	---

Питання до іспиту

1. Поняття активу організації.
2. 10 типів НМА. Типовий склад НМА організації.
3. Умови постановки на облік НМА
4. Загальний підхід до оцінки НМА.
5. Витратний підхід до оцінки НМА.
6. Методи оцінки НМА на основі прибуткового підходу.
7. Зміст права власності стосовно промислової власності.
8. Об'єкти промислової власності.
9. Режим захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.
10. Форми та організація режиму засекречування на фірмі.
11. Міжнародні структури та домовленості щодо інтелектуальної власності.
12. Специфіка відкриття як об'єкта промислової власності.
13. Специфіка ноу-хау як об'єкта промислової власності.
14. Особливості винаходу як об'єкта промислової власності.
15. Особливості корисної моделі як об'єкта промислової власності.
16. Особливості промислового зразка як об'єкта промислової власності.
17. Особливості фірмового найменування та місця походження як об'єктів промислової власності.
18. Особливості припинення недобросовісної конкуренції як об'єкта промислової власності.
19. Особливості товарного знаку як об'єкта промислової власності.
20. Типовий зміст патенту на винахід та заявки на отримання патенту.
21. Патентні повірені, патентні відділи в організаціях та їхня роль.
22. Ліцензії та їх різновиди.
23. Типове утримання ліцензійного договору.
24. Особливості ринку ліцензій.
25. Чинники, які впливають на підвищення ціни ліцензії.
26. Чинники, які впливають на зниження ціни ліцензії.
27. Платежі з роялті.
28. Паушальні платежі.

29. Підходи щодо визначення вартості ліцензії на основі традицій галузі.
30. Визначення частки, що припадає на одну з кількох використаних розробок.
31. Області застосування витратного підходу щодо вартості НМА.
32. Об'єкти авторських та суміжних прав та істота захисту прав на них.
33. Організація системи обліку інтелектуальної власності фірми.
34. Стратегічні питання ставлення до обліку та комерціалізації інтелектуальної власності на фірмі
35. Основні види "материнських організацій" інноваційних ідей
36. Режими захисту прав інтелектуальної власності.
37. Логіка та етапи управління правами на інтелектуальну власність.
38. Можливі стратегії завоювання ринку новим об'єктом інноваційного процесу.
39. Особливості ринку та маркетингу інновацій.
40. Види інноваційних стратегій та його місце у типології стратегій організації.
41. Види ліцензій.
42. Співвідношення ліцензійної угоди та продажу патенту.
43. Особливості ноу-хау як об'єкта ліцензійної угоди.
44. Фактори, які знижують ціну ліцензійної угоди.
45. Стратегія управління інтелектуальною власністю у "материнській" організації.
46. Стратегія управління інтелектуальною власністю у організації-замовнику.
47. Цілі визначення прав на інтелектуальну власність основних учасників Інноваційний процес.
48. Відмінність та причини застосування відкритих та примусових ліцензій.
49. Особливості наукових відкриттів як об'єктів інтелектуальної власності.
50. Основні положення Паризької та Бернської конвенцій щодо захисту об'єктів інтелектуальної власності.
51. Сутність інтелектуальної власності як об'єкта права.

8. КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ (для іспиту / заліку)

Рівень знань оцінюється:

- «відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів. Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів. Студент володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів. Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у науково-дослідній роботі;

- «задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);

- «задовільно» / «зараховано» Е - від 60 до 63 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» Fx – від 35 до 59 балів. Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

- «незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни» / «не зараховано» F – від 1 до 34 балів. Студент не володіє навчальним матеріалом.

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81(6-7)	C	Задовільно	
64-73 (5)	D		
60-63 (4)	E	незадовільно	не зараховано
35-59 (3)	Fx		
1-34 (2)	F		

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Законодавство України про інтелектуальну власність: Збірник нормативно-правових актів. Харків, 2007. 248 с.
2. Іванова В. В. Інтелектуальний бізнес. Суми, 2021. 327 с.
3. Коссак В.М., Якубовський І.Є. Право інтелектуальної власності. Київ, 2007. 206 с.
4. МIRONENKO В.П., ПАВЛОВСЬКА Н.В. Право інтелектуальної власності: схеми та роз'яснення. Київ, 2007. 264 с.
5. Підпригора О.А., Святоцький О.Д. Право інтелектуальної власності. Київ, 2006. 622 с.

Допоміжна

1. Жаров В. О. Інтелектуальна власність в Україні: правові аспекти набуття, здійснення та захисту прав. Київ, 2000. 187 с.
2. Крайнів, П. П. Патентування винаходів в Україні: монографія Київ, 2000. 340 с.
3. МЕНЯЙЛО Л. А. Економіка інтелектуальної власності: використання і передача прав на об'єкти інтелектуальної власності. Київ, 2000. 168 с.
4. Правила складання та подання заявки на видачу патенту України на винахід (корисну модель): зб. нормативних актів з питань промислової власності. Київ, 1998. С. 134–169.
5. Авторське право і суміжні права. Європейський досвід: У 2-х книгах / за ред.. А.С. Довгерт. К.: ІнЮре, 2001. 460с.
6. ІВАНЕНКО П. Створення спеціалізованої бази даних винаходів в Україні. Інтелектуальна власність. 2001. №11. 25 с.
7. Інтелектуальна власність: навч. посіб / за ред. Цибульова П.М. К.: УкрІНТЕІ, 2006. 276 с.
8. ІЄВІНЯ О.В., МIRONENKO В.П., ПАВЛОВСЬКА Н.В., ПИЛИПЕНКО С.А. Право інтелектуальної власності: схеми та роз'яснення: навч. посібник. К.:КНТ, 2007. 264 с.
9. Коссак В.М., Якубовський І.Є. Право інтелектуальної власності: Підручник. К.: Істина, 2007. 208 с.
10. КОЧЕТКОВА А. Міжнародний обмін патентною документацією. Інтелектуальна власність. 2001. №7. 24 с.
11. КУБАХ А.І. Право інтелектуальної власності: навч. посібник. Харків:ХНАМГ, 2008. 149с.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент) – www.ukrpatent.org.
2. Official cite of World intellectual property organization – www.wipo.int.
3. Official cite of European Patent Office – www.epo.org.
4. Official cite of United States Patent and trademark office – www.uspto.gov.